

A holokauszt oktatásának dilemmái

A holokauszt oktatása fontos feladat – ezzel az állítással a közoktatásban tanító tanárok többsége valószínűleg egyetértene. Ahogy azzal is, hogy ez komoly kihívás, és kifejezetten nehéz feladat. Mi, tanárok tisztában vagyunk azzal, hogy a holokauszt témájának tárgyalásával tehetünk azért, hogy többet ne történhessen népiirtás, és ezen keresztül próbálhatunk meg tenni az előítéletesség és a hátrányos megkülönböztetés ellen; a tanítás módja azonban rengeteg kérdést vet fel.

Tantervi keretek

A holokauszt a közoktatás központi szabályozása szerint kiemelt téma:

- A Nemzeti alaptanterv alapvető nevelési célként tűzi ki az állampolgárságra és demokráciára nevelést, amelynek leírásánál a következő kitétel szerepel: „A demokratikus jogállam, a jog uralmára épülő közélet működésének alapja az állampolgári részvétel, amely erősíti a nemzeti öntudatot és kohéziót, összhangot teremt az egyéni célok és a közjó között. Ezt a cselekvő állampolgári magatartást a törvénytisztelet, az együttélés szabályainak betartása, az emberi méltóság és az emberi jogok tisztelete, az erőszakmentesség, a méltányosság jellemzi.”
- Az „Ember és társadalom” műveltségterület általános fejlesztési feladatai között találhatóak a következő célok: „Más kultúrák megismerése és elfogadása, különös tekintettel a Kárpát-medencében együtt élő népekre, vallásokra; az egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos ismeretek és készségek fejlesztése.”
- A történelem tárgy témaköreinél pedig a „Zsidóüldözés, a holokauszthoz vezető út, népiirtás, a holokauszt” szerepel, amely így a kerettanterv része is lett.
- Emellett 2001 óta minden évben április 16-án az iskolákban is megemlékezünk a holokauszt áldozatairól, ezáltal tanórán kívüli foglalkozás keretében minden tanévben találkoznak a gyerekek a témával.

Alkalom, tantervi keret tehát van. Miért nehéz mégis ez a feladat? Miért érzi kihívásnak a tanárok jelentős része ezt az évről évre megkapott lehetőséget?

A fő dilemmák

Akár tanórára, akár tanórán kívüli foglalkozásra készülünk, elsőként a „Mit is tanítsunk?” kérdéssel szembesülünk. A téma kapcsán milyen tartalmakat vigyünk a tanórára? A tankönyvek általában térképeket, táborokban készült képeket, a wannsee-i konferencia

jegyzőkönyvének részleteit tartalmazzák. Ez azonban nem hozza közel a témát a gyerekekhez, mert érzelmileg nehéz viszonyulni hozzá.

Éppen ezért ezek a módszerek kevésbé alkalmasak az attitűdformálásra, ami a végső cél lenne: elsősorban nem azt szeretnénk, ha a gyerekek tisztában lennének azzal, hogy hol volt Auschwitz, vagy arra, hogy hány áldozata volt holokausztnak, hanem hogy előítélet mentesen gondolkodjanak, és tegyenek a hátrányos megkülönböztetés ellen. Milyen eszközökkel lehet egy mélyen fekvő meggyőződést megalapozni vagy megváltoztatni?

Ehhez kapcsolódik a másik dilemma: hogyan szabjuk a korosztályhoz a témát? Miről kell és lehet beszélni a holokauszt kapcsán 11, 15 vagy 18 évesekkel? Mi az, ami még befogadható a különböző korú gyerekeknek? Hogyan érhető el, hogy ez a megrázó téma nyomot hagyjon bennük, mégse okozzon álmatlan éjszakákat?

Ha évről évre újra foglalkozunk ezzel a témával, akkor nehéz feladat minden alkalommal újszerű, releváns megközelítést találni. A tanítványainkat sem kerüli el a „holocaust fatigue” (holokauszt fáradtság) jelensége: „Már megint a holokauszt...” hallhatjuk tőlük. Hogyan lehet sok éven át újat adni úgy, hogy nem ismételjük magunkat, hanem érdekesen, és a gyerekek számára sem fárasztóan beszélünk a témáról?

És végül: mit kezdünk azzal a helyzettel, ha holokausztagadó nézeteket hangoztat az egyik tanítványunk? Hogyan lehet meggyőzni egy, a XXI. századi technikán felnőtt gyereket, hogy a holokauszt valóban megtörtént? Milyen bizonyíték lehet hiteles számukra?

A továbbiakban következzen néhány olyan lehetséges módszer, amely tapasztalatom szerint segíthet a nehézségek leküzdésében, és eredményesen alkalmazható a közoktatásban.

Jó gyakorlatok a holokauszt oktatásában

Az egyik általánosan elfogadott elképzelés, hogy a gyerekek a személyes történetek megismerésén keresztül jobban tudnak kapcsolódni a holokauszt témájához. Ez annál is inkább érvényes, ha korosztályban hozzájuk hasonló gyerek életén keresztül dolgozzák fel a témát. Éppen ezért olyan népszerű a gimnazista korosztálynál Anne Frank naplója, s ezért alkalmazható (véleményem szerint csak egyes részletekben) Kertész Imre „Sorstalansága”. Az általános iskolás korosztálynak készült a „Hana bőröndje”, amely egy csehszlovákiai tíz éves kislány történetét ötvözi egy japán iskolás csoport kutatómunkájával, kiskamaszok számára átélhetően. Itt nem a haláltáborok szörnyűségei a hangsúlyosak, hanem azok a változások, amelyek Hanát érik a zsidók jogfosztása során: nem járhat iskolába, nem találkozhat a barátnőivel, a szülei nélkül kell élnie stb. Ezek a vonatkozások a kicsik számára is átélhetőek, és jól bemutatják a hátrányos megkülönböztetéssel való együttélés nehézségeit.

A történeten alapuló oktatás egy jó példája a Centropa Magyarország tevékenysége: a zsidó életútinterjúkat dokumentációs céllal gyűjtő alapítvány tevékenyen részt vesz oktatási anyagok kidolgozásában is. Fő gondolatuk, hogy nem csak arról kell beszélni, hogyan haltak meg a zsidók, hanem arról is, hogyan éltek. Ezzel jól érzékelhetővé válik az a tény, hogy olyan ártatlan gyerekek, nők, férfiak, idősek és fiatalok váltak a holokauszt áldozatává, akik

hosszúak hasonlóan éltek, játszottak, dolgoztak, nyaraltak. Kisfilmjeik pedig a „digitális beáramlott” tanítványainkat is lekötik!

Szintén fontosak lehetnek a különböző tárlatok – a tantermi keretek közül kilépve a gyerekek gyakran nyitottabbak az élményekre, főleg, hogy a szemléltetés eszközei megfelelő múzeumpedagógiai módszerekkel megszólíthatják a gyerekeket. A Holokauszt Emlékközpont állandó kiállításának anyagát például csoportmunkában dolgozzák fel a gyerekek, így nem egy előadást hallgatnak végig a tanulók, hanem aktív részesei a megismerési folyamatnak. Hasonlóan hasznos lehet a kortárs tárlatvezetők felkészítése is: a tárlatvezető tanulók részletesen megismerkednek a tárlattal és annak háttérével, ismereteket szereznek a holokauszt témájában. Emellett előadói képességeik is fejlődnek, sőt, ha párokban dolgoznak, az együttműködési képességeik is. A csoportok számára pedig egy hasonló korú gyerek szájából, a saját szempontjaikhoz hasonló módon közvetítve befogadhatóbb és érdekesebb a téma.

Napjainkban még megadatik az a lehetőség is, hogy a holokausztot túlélő, idős emberekkel beszélgessünk. A gyerekek számára mindenképpen hiteles forrás egy szemtanú. Nem könnyű megszervezni és kivitelezni egy ilyen találkozást, de megfelelő előkészítéssel nagy élmény a gyerekeknek. A gimnazista korosztály már meg tudja ítélni, mit is szabad kérdezni egy túlélőtől, és a kapott információkat is képes a helyén kezelni.

Végül, de nem utolsósorban hangsúlyoznám a pedagógus szerepét: az attitűdformálásnál a legmeghatározóbb a tanár saját attitűdje, milyen példát is mutat a tanítványainak. A tanárok, ideális esetben, diákjaik számára olyan tekintélyszemélyek, akiknek a hitelességét nem kérdőjelezi meg. Éppen ezért kiemelten fontos a tanárok képzése, attitűdformálása ezen a téren is.

Felhasznált anyagok

Nemzeti alaptanterv (<http://www.ofi.hu/nemzeti-alaptanterv> letöltés dátuma: 2015. április 4.)

Kerettantervek (<http://kerettanterv.ofi.hu/> letöltés dátuma: 2015. április 3.)

Anne Frank naplója, Park Könyvkiadó Kft., 2012.

KERTÉSZ Imre: Sorstalanság, Magvető, 1975.

LEVINE, Karen: Hana bőröndje, Könyvmolyképző kiadó Kft., 2003.

Central Europe Center for Research and Documentation (Centropa) <http://www.centropa.org>